

Viivi Luik: kõike pole tarvis teada. Ela!

Rando Tooming, 23. detsember 2010 Õhtuleht

Kirjanik Viivi Luigelt ilmus sel aastal peaaegu järjest kaks teost, mõlemad pikisilmi oodatud, kirjandussündmuseks nimetamise väärilised. Peamiselt autori Roomas elamise viiest aastast jutustav "**Varjuteater**" ning Urmas Oti abilise Hedi Rosmaga kahasse kirjutatud "**Ma olen raamat**".

Kuid just esimene teos pole pelk isikulugu võõrsil ega jutustus elust võõrriigis, vaid midagi palju enamat. See on pigem Rooma-jõudmise-loo läbi iseendani jõudmise lugu, mille kestel paisatakse lugejale läbisegi kaadreid ning mäluvilte tervest Viivi Luige senisest elust. Mälestusi küüditamisest, vanematest, elust raudse eesriide taga. Kuid selles on jämeda läbiva joonena vaat et enamgi kohal seesama Euroopa häll, Rooma oma kihiti mätsitud pika ajaloo ja uhkete kodanikega, kes veel 2000. aastal pidasid majapidamises leiduvat arvutit laste mänguasjaks või barbarite meelelahutuseks, millest korralik inimene eemale hoidis.

Viivi Luige "Varjuteatris" on palju tsiteerimist väärivaid lauseid, mitu neist otseselt nii inimese kui ka Igavese Linna eksistentsi mõlema kohta. Las algab jõuluaja usutluski kirjanikuga läbi tema enese sõnade:

"Rooma päike teatas tungivalt ainult üht: et ta paistis Panteoni ees platsil enne meid ja jääb paistma ka peale meid, juhtugu mis tahes. Kui oleme sündimisega hakkama saanud, saame ka suremisega. Ja mis see meile ikka teeb!"

Viivi, te elasite sel ajal Roomas, kui itaallased euro kasutusele võtsid. Kas kohanemine euroga oli kerge või keeruline? Nii teil kui ka itaallastel?

Tõenäoliselt hingasid kõik välismaalased kergendatult, kui Itaalia eurole üle läks, sest liiridega ümber käimine oli äärmiselt tülikas. Kui võtta arvesse, et kaheksa Eesti krooni oli umbes tuhat liiri, ja et Itaalias polnud kaardiga maksmise komme kuigi laialt levinud, siis on selge, et igapäevaelus oli liir üks igavene nuhtlus.

"Minu rahadeks" on olnud peale liiri ja euro ka Soome ja Saksa mark, Šveitsi frank, Ameerika dollar ja Läti lattu, sest olen lühemat või pikemat aega elanud maades, kus need rahad olid kasutusel. Uute rahadega kohanemine on olnud minule lihtne.

Paistab, et itaallastel oli euroga raskem harjuda kui välismaalastel. Neile tundus imelik, et "nii väikese rahanumbri eest ka midagi saab" ja et rahakotti ei pea enam puuga selga võtma. Rahakott jäi kõhnaks ja see itaallastele ei meeldinud!

On teil natukene kahju ka, et kroon vähem kui saja aasta jooksul juba teist korda ajaloo hämarusse vajub? Või ei maksa nii abstraktse ning ajutise asja, nagu mõnes riigis mingil perioodil käibel olev raha, taga kahetsemisele energiat kulutada?

Minevikku pole kunagi mõtet taga nutta. Iga asi saab ükskord läbi ja selle asemele tuleb midagi muud. Niikui nii on kroon euroga seotud! Euro tulek on pikk samm idast läände, on ühe vaimse valiku materiaalne kinnitus.

Rooma, Igavesse Linna minek, nagu selgub teie viimasest romaanist "Varjuteater", oli teie saatuselõnga sisse programmeeritud. See olite ju teie ise, kes selle sinna sisse mõtles, eks? Kas te oskate nüüd öelda, miks?

Sedasorti asju inimene ise öelda ei oska. Alles Rooma jõudes sain ma aru, et olen eluaeg olnud teel Rooma, ise seda aimamata. Kui me oskaksime kõiki oma elu koode ja märke algusest peale lugeda, polekski tarvis elada! Elu oleks ette teada. Me ei viitsiks vaeva näha.

Oli see lohutav, kui te nägite, et sajandid pole Roomat suurt muutnud?

Siiski, sajandid on Roomat väga palju muutnud. Keisrite-Rooma on varemetes, on jäänud osaliselt mitmete hilisemate Roomade alla. Isegi taevas, isegi õhk on muutunud. Taevas on täis lennukeid. Õhus on heitgaasid. Nii nagu vana-Rooma inimesed ei oskaks ega suudaks elada tänases Roomas, nii ei oskaks ega suudaks meie elada vanas Roomas.

Ja "Varjuteater", mida juba nimetatakse aasta kirjandussündmuseks, on tee Rooma ka selles mõttes, et "kõik teed viivad Rooma"? Inimese tee iseenda olemuse juurte juurde?

Jah. Roomaga seoses on kange tahtmine korrata teatavaid triviaalseid lauseid! *Näiteks seda, et "tunne iseennast ja tunned tervet maailma" või et lähed Rooma ja jõuad iseendasse. Kõlab äraleierdatult, kuid on tõsi.*

Pühendate romaani oma abikaasale, diplomaat Jaak Jõerüüdile, kes "on olnud teie kodu laias maailmas". Temata te poleks Rooma jõudnud?

Muidugi ei oleks. Mul ei oleks olnud mitte mingit põhjust Rooma elama minna. Üks asi on kusagilt läbi käia ja teine asi on seal elada.

Võõras maa paneb inimese proovile

Kodu võib olla lähedane inimene, aga kas inimene saab ka mõne paiga endaga kaasa võtta ja siis hiljem ükskõik millises suvalises maailma paigas elada, nagu ta elaks oma unistuste kodus?

Tegelikult on ju kõik meile olulised paigad ja inimesed meiega alati kaasas, igal pool, kus me ise oleme. Olulised paigad ja olulised inimesed muutuvad osaks meist endist, me ehitame nende abil iseennast, nii nagu taimed muudavad mulla ja vee lehtedeks, õiteks ja viljadeks. Unistamisega pole sel midagi tegemist.

Mida annab kirjanikule võimalus elada mõnd aega teisel maal, süüvida kohalikku eluolusse?

Kui oleks vähegi võimalik, peaks iga inimene elama mõne aja teisel maal, alles seejärel mõistaks ta paremini maad, kust ta ise pärit on. Veel tänapäevalgi on saksakeelses maailmas alles käsitöömeistrite tsunftid, kus kehtivad needsamad reeglid, mis kehtisid mõnesaja aasta eest. Kes tahab meistriks saada, peab enne selliaja läbi tegema ja võõraste meistrite juures teatud aja õppima. Peab end ise elatama. Ei tohi vähemalt kolme aasta jooksul kordagi kodus käia, ei tohi teenida kodupaigale lähemal kui viiskümmend kilomeetrit. Viimase selliaasta peab veetma võõral maal ja õppima toime tulema võõraste olude, võõraste keelte ja võõraste meistritega. Võõrastel maadel elada on teine asi kui seal reisida. See paneb inimese proovile.

Kus teile võõrsil kõigist maailma paikadest kõige enam meeldinud on?

Igal pool on olnud omad raskused. Kõige rohkem iseendana, omas sõiduvees olen end tundnud Roomas ja Berliinis. Kuigi Rooma ja Berliin on teineteise vastandid. Need on olnud nagu kaks vastandlikku poolust, mis minus midagi ühendavad või tasakaalus hoiavad. Kui ma ainult teaksin, mida.

Teine tuntud mees, kellest romaan "Varjuteater" pajatab, on isa Vello Salo. Möödunud jõulude paiku, kui temalt muu hulgas jõulusoovi küsisin, ütles isa Salo: "Soovin, et inimesed hakkaksid lapsi armastama ega tapaks neid maha." Kas mujal maailmas hoitakse lapsi rohkem kui meil Eestis?

Paistab nii, et Eestis ei osata või ei viitsita laste peale aega kulutada ja tõmmeldakse kusagil kõikelubamise ja kõikekeelamise vahel. Lapsed on sellepärast "risuks jalus", et vanemad pole vaimselt täiskasvanuks saanud. Laps pole arvuti, mille sa oma tuju järgi sisse-välja lülitad. Kui lapse jaoks pole aega ega viitsimist, siis tuleb lapsest metsaline!

Mujal maailmas on vahed erinevate ühiskonnakihtide vahel selgemad ja sügavamad kui siin ja ka vahed laste kasvatuse ja kasvatamatuse, nendest hoolimise ja äärmise hoolimatuse vahel, on sügavamad.

Mis teie enda selleaastane jõulusoov oleks?

Soovin, et igaiüks leiaks elus oma koha. Ei teeks asju mitte selleks, et teistele näidata ja teistele meeldida, vaid selleks, et oma süda rahule jääks.

Kirjutate, et põhja pool Alpe algavad meeste riigid ja seal on tüdrukudki mehed. Kuskohas maailmas soorollid veel üldse paigas on?

Väheusutav, et soorollidel tuleviku jaoks mingit tähtsust on. Maailma suurlinnad on juba praegu täis noori inimesi, kelle puhul on väga raske öelda, kas nad on tüdrukud või poisid, ja keda see huvitabki. Huvitab see, mida nad teevad, millele pühenduvad.

"Varjuteater" räägib ka väga palju surmast selle eri vormides. Kas Roomas on surm kuidagi argisem ja temast on seal lihtsam mõelda ning rääkida?

Roomas tarvitatakse sõna "surma müsteerium". Surm ei ole seal argine kogemus, surm on pigem ülendav kogemus. Samas on ta osa elust. Surmaga peab arvestama igaiüks, kes elab.

Te jätkate oma uues romaanis sama stiili, mida oli kõvasti tunda "Ajaloo ilu" juures. Minevik, olevik ja tulevik on läbisegi paisatud. Te ise olete korraga laps küüditatute majas ja elukogenud inimene Rooma tänavail. Näib, et see pole mitte kristliklineaarne arusaam, vaid pigem taoistlik või budistlik?

Kui läheneme asjale oikumeeniliselt, siis võib öelda, et ega neil kogemustel tegelikult vahet ole! Jumal teatavasti on üks.

Eestlased kipuvad liigselt virisema

Milline teie enda usutunnistus on?

len ristitud rooma-katoliiklaseks.

Mida võiks tänapäeva eestlased roomlastelt õppida, kui üldse?

Eks eestlanegi võiks elu kergemalt võtta ja sellega rahul olla, mis on.

Miks ta siis pole kunagi millegagi rahul?

Eestlase häda on ehk see, et ta on vähe ilma näinud ega usu, et inimese elu on igal pool raske ja paradiisi pole kusagil. Eestlane arvab alati, et teistel on ehk midagi paremat ja seni, kuni ta volks ja volks teiste taldrikutesse vahib, jahtub oma söök ära. Siis on jälle põhjust nuriseda!

Usklikud eestlased ka ei ole. Itaallased oma katoliiklusega on palju usklikumad, kohati lausa lapsemeelselt.

Kui eestlane ei püüaks kõike "mõistusega ära seletada", oleks ta ehk palju vabam ja rõõmsam.

Rahvastel on erinevad erineva pikkusega ajalood. Kas teil õnnestus koos abikaasaga Roomas viibida seltskondades, kus oli põlisaadli, päris vana raha esindajaid?

Nojah, "Varjuteatris" on natuke juttu sellest kuristikust, mis Itaalias on ühiskonnakihtide vahel. Oleme Itaalias näinud nii mõndagi, sealhulgas ka lapsi, kes juba kuue-seitsmeaastaselt teavad, et "seisus kohustab", teevad kummarduse, kui ennast tutvustavad ja arendavad viisakat vestlust. Rohkem ehk polegi vaja midagi öelda!

Kirjutate, et maailm on täis inimesi, kelle olemasolust pole meil õrna aimugi, kuid kellega koos peame ühel päeval Godot'd ootama – need on eriti kaunilt sõnastatud leheküljed raamatus. Kui mitu korda elus te siiani olete niimoodi tundnud, et kellegagi koos Godot'd ootate nagu härra Atspoliga Berliinis Alexanderplatzil?

Väga palju kordi. Me ei või kunagi teada, kus maailma otsas elab praegu inimene, kellest me midagi ei tea, kuid kes kunagi meie elus võib midagi määrata või otsustada. Kes näiteks omaaegses Eesti Vabariigis võis aimata, et ta elunatuke hakkab kunagi sõltuma mõnest vene soldatist, kes kas halastab või ei halasta. *Me ei või iial teada, kes "ilmub elu lõngakera seest". Ja sellepärast pole tähtsusetut ega tühist inimest maailmas olemas.*

Kirjutate veel ka: "Roomas saad sa teada, et sa ei tea, mis see kõik on, ja et sul polegi tarvis seda teada. Ela." Kas me mõtleme liiga palju ja tegutseme-tunneme-armastame-naudime oma olemasolu sellega võrreldes liiga vähe?

Kõike pole tarvis teada. Ela!

Mis seos on teie teisel uuel raamatul, Hedi Rosmaga kahasse kirjutatud teosel "Ma olen raamat", kadunud Urmas Otiga?

Urmas Ott kutsus mind omal ajal järjekindlalt oma pikka telesaatesse, kuid ma ütlesin järjekindlalt talle ära, kuna mul polnud uut raamatut ilmunud. Leppisime siis lõpuks kokku, et kui mul ilmub uus raamat, teeb Urmas Ott minuga pika intervjuu. Ta ei jõudnud seda teha, kuid meie kokkulepe oli tal meeles ja ta tuletas enne oma surma kirjastaja Sirje Endrele meelde, et Sirje võiks avaldada ühe minu raamatu, kus see vestlus teoks saaks.

Kas kellegagi koos teos kirjutada oli eesmärk omaette? Kust tuli see idee?

Vestelda ei saa üksinda. Otsisin inimest, kellega mul oleks huvitav seda raamatut teha. Hedi Rosma oli Urmas Oti mitmete intervjuude toimetaja ja abiline. Kuid ma ei valinud Hedit mitte sellepärast, et ta kandis teatavat järjepidevust, vaid sellepärast, et ta osutus ainsaks inimeseks, kellega ma tahtsin seda vestlust teoks teha. See vestlus tegi meile rõõmu!